

تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی خانواده

الهام روان احمد^۱

فاطمه رخشانی زابل^۲

اعظم حسینی علی آباد^۳

چکیده

انسان موجودی است که از همان ابتدای خلقت به صورت فطری خود را در برابر معبود حقیقی دیده و به دنبال راه هایی برای انس گرفتن با معبود خویش بوده است؛ چرا که خداوند تمام امور ظاهری و باطنی را می داند و می تواند تمام اضطراب ها را از بین ببرد و انسان را به آرامش و نقطه امن برساند و همچنین با دور کردن انسان از گناه و فحشا، وی را به سلامت معنوی برساند. از این رو در خانواده نیز اعضای خانواده که از طرق مختلف با خداوند انس گرفته اند، اثرات بی نظیر این ارتباط را مشاهده می کنند. با توجه به اهمیت انس با خدا و نقشی که در سازندگی و تأمین آسایش خانواده داشته و همچنین سلامت معنوی اعضای خانواده را تنظیم می کند، مقاله حاضر تحت عنوان تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی خانواده در آموزه های اسلامی به روش نقلی _ وحیانی و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و پردازش اطلاعات به صورت توصیفی _ تحلیلی با هدف شناختن و تبیین آثار اعتقادی، اخلاقی و رفتاری انس با خدا در سلامت معنوی خانواده یافته هایی چون تأثیر اعتقادی انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل تقویت بعد معنوی، تجلی رحمت الهی، تکامل ایمان، درک لذت های معنوی و معرفت نسبت به خدا و همچنین تأثیر اخلاقی انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل تقویت خودسازی، ترک تفکر پیرامون گناه، ترک تعلقات دنیوی و ترک رذائل اخلاقی و همچنین تأثیر رفتاری انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل آرامش در رفتار و گفتار، هم نشینی با اهل ایمان و بروز رفتار محبت آمیز دست یافته است.

واژگان کلیدی: انس _ انس با خدا _ تأثیر _ خانواده _ سلامت معنوی

^۱. طلبه سطح ۲ (کارشناسی)، مدرسه علمیه حضرت نرجس (سلام الله علیها)، زاهدان،

^۲. دبیر، دانش آموخته سطح ۳ (کارشناسی ارشد)، مدرسه علمیه تخصصی حضرت نرجس (س) زاهدان

^۳. استاد راهنما، دانش آموخته سطح ۳ (کارشناسی ارشد)، مدرسه علمیه تخصصی حضرت نرجس (س) زاهدان

مقدمه

بدون تردید خانواده نهادی مقدس بوده که شخصیت هر انسان بیشتر از هر جای دیگر در آن شکل می‌گیرد و بستری است که سرشت و سرنوشت فرد به مقدار زیادی در آن رقم می‌خورد و همچنین خانواده یکی از مهمترین بسترهای آرامش و تعالی انسان است که نیاز به استحکام و پایداری دارد. در هیچ مذهب و مکتبی به اندازه اسلام خانه و خانواده محترم شمرده نشده است. از این رو اسلام خانواده را در جایگاهی غیرقابل قیاس با جایگاه دیگر دانسته و با تشریع احکام و آداب کاربردی و تاثیرگذار، تمام ظرفیت‌های اعتقادی را در جهت بالندگی و پابندگی آن به کار گرفته است. قرآن کریم یکی از مهمترین بسترهای آرامش و رشد و تعالی انسان را انس با خدا می‌داند و در آموزه های اسلامی و روایات نیز بر این امر تأکید شده است و این آموزه ها به صراحت دستور می دهند که افراد مجرد را به تشکیل خانواده تشویق و وادار کنند و در این راه از فقر و نداری هراس نداشته باشند. همچنین قرآن کریم و روایات از انس با خداوند به عنوان رکن اصلی در آموزه های اخلاقی و عبادی یاد می کنند که سبب ایجاد صفات نیکو در انسان و بهبود روابط خانوادگی می شود. بنابراین تحقق سلامت معنوی خانواده به تقویت رابطه با خدا بستگی دارد؛ اما از آنجایی که شرایط زندگی انسان معاصر و تضعیف باورهای مذهبی سبب شده فضای تربیتی حاکم بر جامعه و خانواده ها به روابط ماشینی، اینترنتی و مجازی تبدیل شود که موجب شده تا انسان به امور دنیایی دلبسته و سرگرم شود و نسبت به انس با خدا بی رغبت شده و یا میل او به امور عبادی کاهش یافته است.

انس با خدا از جمله مفاهیمی است که در آموزه های اسلامی به عنوان یکی از شاخصه های اخلاقی، عرفانی و روحانی مورد توجه قرار گرفته است. انس با خدا تأثیر بسیاری بر روی زندگی انسان ها دارد. اما در حال حاضر می بینیم که در جامعه اکثر افراد در خانواده مشکلات بسیاری دارند که از جمله آنها دروغگویی، نفاق، دورویی و بداخلاقی با همسر و فرزندان که در نهایت باعث افزایش طلاق و فرزندانی بزهکار در جامعه می شود؛ لذا ضرورت دیده شد که با توجه به این مسائل تحقیق حاضر با عنوان تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی مورد بررسی قرار گیرد.

از این رو تحقیق حاضر برای وصول به اهدافی چون شناسایی کردن و معرفت یافتن نسبت به تأثیر اعتقادی، اخلاقی و رفتاری انس با خدا در سلامت معنوی خانواده در آموزه های اسلامی

درصد پاسخگویی به این سؤال است که تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی خانواده چیست؟ که در ابعاد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری به این سؤال پاسخ داده می شود.

پیشینه پژوهشی

در رابطه با سلامت معنوی، تحقیقات، کتاب ها و پژوهش های فراوانی ارائه و تألیف شده که به عنوان نمونه به برخی اشاره می شود:

۱_ کتاب ارتباط انسان با خدا، محمدمهدی گرجیان، (انتشارات تلاوت، ۱۳۹۸ش) نویسنده در این کتاب به جنبه های قرآنی و مذهبی عبادت الهی و انس انسان ها با خداوند در چهار فصل پرداخته است. در فصل اول کلیات، فصل دوم اعتقاد به خدا و سبک زندگی، فصل سوم ارتباطات انسان با خدا و انس و الفت میان انسان و خدا و در فصل آخر به موانع ایجاد این انس و آسیب شناسی آن پرداخته است ولی به تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی در بعد خانوادگی آن اشاره نکرده که است. از این رو مقاله حاضر درصدد است تأثیرات انس با خدا را به صورت دقیق تر مورد بررسی قرار دهد.

۲_ کتاب با خدا سخن گفتن، عباسعلی محمودی (انتشارات بعثت، ۱۳۹۷ش) نویسنده مطالبی را با عناوینی چون انواع ارتباط با خدا، ملزم بودن خدا به برآوردن حاجات، نقش رب در دعا، انواع و اقسام دعا و ... به بیان چگونگی سخن گفتن با خدا و چگونگی انس و ارتباط با خدا پرداخته ولی به تأثیرات این انس اشاره نکرده که مقاله حاضر درصدد بیان این تأثیرات می باشد.

۳_ کتاب سلامت معنوی مسعود آذربایجانی (انتشارات پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۲ش) نویسنده در این کتاب به مباحثی پیرامون تعریف سلامت معنوی و چگونگی دست یافتن به سلامت معنوی پرداخته است ولی به بیان مباحث اعتقادی در این زمینه اشاره نکرده است که در این مقاله هدف بیان تأثیرات انس با خدا در سلامت معنوی است.

۴_ مقاله آثار انس با خدا در صحیفه سجادیه، حمید رضایی فر (پایگاه مجلات تخصصی نورمگز ۱۳۹۸ش) نویسنده در این مقاله به بیان راه های انس با خدا با توجه به دعاها و مناجات های امام سجاد (علیه السلام) در صحیفه سجادیه پرداخته است.

الف) مفهوم شناسی

در ابتدا قبل از پرداختن به مطالب اصلی در رابطه با موضوع مقاله، به برخی از مفاهیم اصلی در این مقاله پرداخته می شود.

۱- آثار

معنای لغوی و اصطلاحی اثر به شرح زیر می باشد.

اول) اثر در لغت

اثر در لغت، به معنای نشان، علامت و بازمانده از یک شیء است.^۱ این کلمه در آیات قرآن نیز به همین معنا آمده است؛ به عنوان مثال قرآن می فرماید: «إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارُهُمْ»^۲؛ به یقین ما مردگان را زنده می کنیم و آنچه از پیش فرستاده اند و تمام آثار آن ها را می نویسیم».

دوم) اثر در اصطلاح

به گفته دانشمندان علم الحديث، مفهوم اصطلاحی اثر با مفهوم لغوی آن تفاوت چندانی ندارد، زیرا همان طور که اثر به معنای بقیه و بازمانده شیء است، در علم الحديث نیز این کلمه بر بقایای اقوال و افعال منقول از پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) و سلف صالح اطلاق می شود و از این جهت با معنای لغوی آن مغایرت ندارد.^۳

۲- انس

واژه دوم که به تعریف لغوی اصطلاحی آن پرداخته می شود، واژه انس می باشد.

اول) انس در لغت

انس در لغت، ضد نفور (گریز) و به معنای آرام یافتن به چیزی و خو گرفتن و دل بستگی به آن است. راغب اصفهانی در تبیین معنای انس می گوید: «الْأُنْسُ خِلَافُ النَّفْرِ»^۴؛ انس آرام یافتن با چیزی، خلاف نفور یعنی رمیدن است». همچنین ابن فارس، این واژه را چنین ریشه یابی می نماید: «الْهَمْزَةُ وَالنُّونُ وَالسَّيْنُ أَصْلٌ وَاحِدٌ، وَهُوَ ظُهُورُ الشَّيْءِ، وَكُلُّ شَيْءٍ خَالَفَ طَرِيقَهُ التَّوَحُّشِ

۱. قرشی، قاموس القرآن، ص ۳۵۷؛ افرام بستانی، فرهنگ المعجم الوسيط، ج ۱، ص ۵.

۲. یس: ۱۲.

۳. مدیر شانه چی، علم الحديث و الدرايه الحديث، ص ۱۲.

۴. اصفهانی، مفردات ألفاظ القرآن الكريم، ص ۹۴ ماده انس.

...^۱؛ همزه و نون و سین، یک ریشه معنایی دارد و آن، آشکار شدن چیزی است، و هر چیزی که خلاف طریقه توحش باشد...».

دوم) انس در اصطلاح

در قرآن، کلمه «انس» به کار نرفته است؛ لیکن از مشتقات آن استفاده شده است که به معنای محسوس شدن و معلوم گردیدن است و مقصود، این است که هنگامی که آثار رشد فکری در ایتم برایتان محسوس و نمایان گردید، اموالشان را در اختیارشان قرار دهید^۲.

۳_ سلامت معنوی

سلامت معنوی از دو واژه سلامت و معنوی تشکیل شده که در ادامه به آن ها پرداخته می شود.

اول) سلامت در لغت و اصطلاح

سلامت در لغت به معنای عاری بودن از آفت می باشد^۳. سلامت در عرف لغت به معنای عاری بود از هرگونه آفت است، آفت هرچیز متناسب با همان چیز است، آفت جسم، متناسب با جسم و آفت روح، متناسب با آن است^۴. سلامت در اصطلاح مفهومی است که به سختی می توان آن را در قالب لغات بیان کرد؛ چرا که از شهودی ترین مفاهیم قابل درک به وسیله افراد به حساب می آید. سازمان بهداشت جهانی سلامتی را حالتی از رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی و نه فقط فقدان بیماری یا ناتوانی تعریف کرده است. این تعریف بیشتر به این مسئله پافشاری می کند که سلامتی مفهومی کلی و مستلزم تعامل و درون وابستگی میان اجزای مختلف است^۵.

دوم) معنوی در لغت و اصطلاح

تعریف معنویت در لغت و اصطلاح به شرح زیر می باشد.

۱. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۱، ص ۱۴۵ ماده انس.

۲. محمدی ری شهری، دانشنامه قرآن و حدیث فارسی - عربی، ج ۸، ۴۴۵.

۳. اصفهانی، مفردات ألفاظ القرآن الکریم، ص ۴۲۱.

۴. همان، ص ۶۰۶.

۵. ابوالقاسمی، درآمدی بر سلامت معنوی، ص ۴۵-۶۸.

آمیز را در آن بیشتر تقویت کند و اعضای آن خانواده را گرد هم جمع کند و پایه های خانواده را مستحکم تر کند. همان گونه که خداوند متعال در آیه «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ^۱» به (برکت) رحمت الهی، در برابر آنان نرم (مهربان) شدی! و اگر خشن و سنگدل بودی، از اطراف تو، پراکنده می شدند. پس آنها را ببخش و برای آنها آمرزش بطلب! و در کارها، با آنان مشورت کن! اما هنگامی که تصمیم گرفتی، (قاطع باش!) و بر خدا توکل کن! زیرا متوکلان را دوست دارد». با توجه به مضمون آیه خداوند این مودت و مهربانی را در وجود اسوهی مهر و عطوفت یعنی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) قرار داده برای اینکه مردم گرد وی جمع شوند. این آیه برای خانواده‌هایی که به دنبال برقراری انس با خداوند هستند پیامی را به دنبال دارد، اینکه اگر قصد دارند خانواده‌ای منسجم تر داشته باشند، آن را بر پایه محبت و صمیمیت بنا کنند. آنچه روابط خانوادگی را نیرومندتر می سازد، ابراز علاقه و محبت است.

امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: «اگر به کسی محبت و علاقه داشتی او را آگاه کن^۲». آنچه از زبان معصوم نیز عنوان شده ابراز محبت به صورت زبانی است که این خود باعث می شود اگر اعضای خانواده مرتکب اشتباهی هم شود، به دلیل این صمیمیت گذشت‌ها هم زیاد شود و کانون خانواده گرمتر شود.

بنابراین آنچه به دنبال انس و الفت با خداوند در خانه به وجود می‌آید، ایجاد و ابراز محبت در خانواده است تا جایی که حتی میزان ایمان را بر پایه این محبت می‌سنجد. وقتی اعضای خانواده با خداوند انس برقرار کنند، سبب می‌شود محبت نسبت به یکدیگر داشته باشند و فضای خانواده گرمتر و صمیمی تر و آرامش بیشتری در خانه برقرار می‌شود.

نتیجه گیری

در مقاله حاضر تحت عنوان تأثیر انس با خدا در سلامت معنوی خانواده نتایج زیر حاصل شده است:

^۱. آل عمران : ۱۵۹.

^۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۶۴۴، ح ۲.

الف) مهم ترین آثار اعتقادی انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل تقویت بعد معنوی اعضای خانواده می باشد که به دنبال برقراری انس با خدا حاصل می شود که در پی آن رحمت الهی در میان اعضای خانواده تجلی پیدا می کند و سبب می شود ایمان اعضا تکامل یابد و در ادامه نیز باعث می شود لذت های معنوی را درک کنند و نسبت به خدا و اوصاف وی معرفت کسب کنند.

ب) مهم ترین آثار اخلاقی انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل تقویت خودسازی می باشد که به دنبال انس با خدا در اعضای خانواده به وجود می آید و در ادامه این انس با خدا سبب می شود که اعضای خانواده تفکر پیرامون گناه را ترک کنند و همچنین باعث می شود تعلقات دنیوی و دلبستگی های دنیوی را کنار گذاشته و به دنبال آن رذائل اخلاقی را ترک کنند.

ج) مهم ترین آثار رفتاری انس با خدا در سلامت معنوی خانواده که شامل آرامش در رفتار و گفتار می باشد که در پس انس با خدا و ارتباط با وی به دست می آید و در ادامه نیز با هم نشینی با اهل ایمان که در پی انس و الفت با خدا ایجاد می شود و رفتار محبت آمیز اعضای خانواده با یکدیگر که در ادامه این انس و ارتباط حاصل می شود.

منابع

*قرآن

منابع فارسی

۱. ابوالقاسمی، محمدجواد، **درآمدی بر سلامت معنوی**، تهران: انتشارات خیلی سبز، ۱۳۸۷ش.
۲. احمدی فراز، مهدی، **صحیفه مهدیه با نگاهی روان شناختی**، تهران: مؤسسه بنیاد فرهنگی مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۶ش.
۳. اسحاقی، حسین، **گناه گریزی**، تهران: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی، ۱۳۸۶ش.
۴. امین زاده، محمدرضا، **اخلاق اسلامی**، تهران: انتشارات موسسه در راه حق، ۱۳۷۸ش.
۵. انصاریان، حسین، **جلوه های رحمت الهی**، تهران: انتشارات پیام آزادی، ۱۳۸۰ش.
۶. بهشتی، احمد، **خانواده در قرآن**، تهران: بوستان کتاب، چاپ یازدهم، ص ۱۳۹ و ۱۴۰.
۷. جوادی آملی، عبدالله، **قرآن در قرآن**، تهران: انتشارات اسراء، ۱۳۹۷ش.
۸. رجائی، محمدرضا، **راز خوشبختی زن و شوهر**، تهران: انتشارات مرغ سلیمان، ۱۳۹۱ش.
۹. سلیمانی، حسین، **خانه انس**، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۹۶ش.
۱۰. شاکری زواردهی، روح الله، **امامت گوهر آفرینش**، تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)، ۱۳۹۴ش.
۱۱. طاهرزاده، اصغر، **بصیرت و انتظار فرج**، تهران: انتشارات لب المیزان، ۱۳۸۷ش.
۱۲. عدالتیان، مهدی، **خوشا به حال چه کسی؟**، تهران: انتشارات گل محمدی، ۱۳۸۴ش.
۱۳. غزالی اصفهانی، علی، **دانستنی های زناشویی**، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه، ۱۳۷۸ش.
۱۴. فرحزاد، حبیب الله، **احسان؛ راهی به سوی خوشبختی**، تهران: انتشارات نشر عطش، چاپ اول، ۱۳۹۵ش.
۱۵. فرحزاد، حبیب الله، **طعم زندگی: آموزه هایی برای بهتر زیستن**، تهران: انتشارات طوبای محبت، چاپ اول، ۱۳۹۱ش.

۱۶. فلاحی، منصور، راه های رسیدن به موفقیت و خوشبختی، نشر: اقیانوس معرفت، چاپ اول، ۱۳۷۴ش.

۱۷. محمدی اشتهاوردی، پندهای جاویدان، تهران: انتشارات نبوی، چاپ چهارم، ۱۳۹۰ش

۱۸. محمدی ری شهری، محمد، دانشنامه قرآن و حدیث فارسی - عربی، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۳۶۸ش.

۱۹. محمدی ری شهری، محمد، کیمیای عشق، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۳ش.

۲۰. محمدی ری شهری، محمد، گزیده شناخت نامه نماز، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۲ش.

۲۱. مطهری، مرتضی، آزادی معنوی (چاپ جدید گفتارهای معنوی با اضافات)، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۷ش.

۲۲. مهدی زاده، حسین، حجاب شناسی (پرسمان حجاب)، قم: حوزه علمیه قم - مرکز مدیریت، ۱۳۸۱ش.

۲۳. نیلی پور، مهدی، مدیریت خانواده، تهران: نشر سلسبیل، چاپ اول، ۱۳۶۴ش.

۲۴. واحد پژوهش مدرسه علمیه حضرت خدیجه (علیها السلام)، در خیال آرامش: (نقدی بر عرفان های نوظهور و شناخت عرفان حقیقی)، تهران: رضوان، ۱۳۹۵ش.

منابع عربی

۲۵. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۴ق.

۲۶. اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، محقق: داوودی، صفوان عدنان، بیروت: دارالقلم، چاپ اول، ۱۴۱۲ق.

۲۷. افرام بستانی، فواد، بندر ریگی، محمد، فرهنگ المعجم الوسیط، تهران: مرتضوی، چاپ چهارم، ۱۳۹۲ش.

۲۸. بحرانی، سیدهاشم، البرهان تحقق الدراسات الاسلامیه، تهران: بنیاد بعثت، چاپ اول، ۱۴۱۶ق

۲۹. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الحکم، مصحح، محمد رجایی، ج ۱، قم: دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰ق

۳۰. طبرسی، علی بن حسن، مشکاه الانوار فی غرر الاخبار، نجف: کتابخانه حیدریه، ۱۳۸۵ هـ. ق.

۳۱. فیومی، احمد، المصباح المنیر، قم: انتشارات هجرت، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ق.

۳۲. قرشی، سیدعلی اکبر، قاموس القرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ هشتم، بهار ۱۳۷۸ ش

۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: محمد آخوندی، علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامی، ۱۳۶۵ ش.

۳۴. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم: دارالحديث، ۱۳۸۴ ش

۳۵. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: انتشارات وزارت ارشاد، چاپ اول، ۱۴۱۶ ق.